

T&T KLASSIEKEN / VERTAALDE TEKSTUITGAVEN

Middeleeuwen

Karel en Elegast
Beatrijs
Lanseloet van Denemarken (gevolgd door die Hexe)
Mariken van Nieumeghen
Lanceloet en het hert met de witte voet
Elckerlijc
Esopet
Esmoreit / Lippijn
Roelandslied
Tprieel van Troyen
Van den vos Reynaerde
Vijf sotternieën
Gloriant
Floris ende Blancefloer
Renout van Montalbaen [De vier heemskinderen]
De borchgravinnen van Vergi
Esbatement van den appelboom
De reis van Sint Brandaan
Theophilus

Zeventiende eeuw

G.A. Bredero, De klucht van de koe
G.A. Bredero, Spaansche Brabander
G.A. Bredero, De klucht van de meulenaer
G.A. Bredero, Sijmen sonderoeticheyt
P.C. Hooft, Warenar
J. Cats, Het Spaans heidinnetje
J. v.d. Vondel, Gijsbrecht van Amstel
J. v.d. Vondel, Joseph in Dothan

VAN KLASSE (18e t/m 20e eeuw)

Proza van Klasse, bloemlezing 18e/19e eeuw
P. Langendijk, Het wederzijds huwelijksbedrog
P. Langendijk, Don Quichot op de bruiloft van Kamacho
A.C.W. Staring, Jaromir / Marco
E.J. Potgieter, Jan, Jannetje en hun jongste kind
J.J. Slauerhoff, De laatste reis van de Nyborg

Kijk voor het actuele aanbod en het plaatsen van uw
bestelling op www.taal-teken.nl

Joseph in Dothan

Een treurspel

TEKST EN VERTALING

Tekstverzorging en vertaling
Hessel Adema

UITGEVERIJ TAAL & TEKEN

JOOST VAN DEN VONDEL (1587 - 1679)

KORT OVERZICHT VAN VONDELS LEVEN EN WERK

Joost van den Vondel werd in 1587 in Keulen geboren, dus tijdens de Tachtigjarige Oorlog. Zijn ouders waren van oorsprong afkomstig uit Antwerpen, maar om geloofsredenen waren ze als doopsgezinden aanvankelijk uitgeweken naar het voor hen veilige Keulen. Na een kort verblijf in Utrecht vestigde de familie zich in 1609 in Amsterdam, waar Joost in 1610 trouwde met Maaiken de Wolf.

Aanvankelijk behoorde hij tot de literaire kring rondom P.C. Hooft, maar na zijn overgang tot het katholieke geloof verloor hij zijn meeste Amsterdamse literaire vrienden. Na een zeer productief literair leven kreeg hij - op grond van zijn grote literaire verdiensten - op hoge leeftijd (77 jaar) uiteindelijk een erpensioentje. Hij leefde daarna nog 15 jaar.

Vondel heeft vrijwel alle literaire genres beoefend, maar zijn bekendheid heeft hij toch vooral te danken aan zijn toneelstukken. Hij schreef meer dan 30 drama's. Een aantal hiervan waren bewerkingen van Griekse en Romeinse voorbeelden, maar verreweg de meeste (24 toneelstukken) waren eigen werk. De bekendste hiervan zijn: *Palamedes*, *Gijsbrecht van Amstel*, *Joseph in Dothan*, *Lucifer*, *Jephtha* en *Adam in ballingschap*.

SCHEMATISCH OVERZICHT VAN JOSEPH IN DOTHAN

Het toneelstuk *Joseph in Dothan* maakt deel uit van een trilogie. De andere twee delen, *Joseph in Egypte* en *Joseph of Sofopaneas*, zijn duidelijk van mindere kwaliteit. Ze zijn daardoor ook lang niet zo bekend geworden.

Hieronder volgt eerst een overzicht van de belangrijkste gebeurtenissen in het toneelstuk. Daarna wordt het Bijbelverhaal (Genesis 37) weergegeven waarop deze tragedie is gebaseerd.

Eerste bedrijf:

Joseph wordt er door zijn vader op uitgestuurd om te zien hoe met zijn broers gaat, die in de omgeving van de stad Dothan het vee hoeden. Hij slaapt onderweg en heeft een voorspellende droom: zijn leven wordt bedreigd door negen slangen, i.c. zijn verraderlijke broers.

Tweede bedrijf

De broers zien Jozef komen. Ze zijn jaloers op hem omdat hij vaders lieveling is en ze vinden hem arrogant door zijn dromen. Ze besluiten hem als straf hiervoor te doden. Alleen Judas verzet zich hier tegen, omdat de oudste broer, Ruben, niet bij de stemming aanwezig is. Ze besluiten Joseph in een droge put op te sluiten. Hij zal dan van hongers en dorst sterven.

Derde bedrijf

Joseph arriveert bij zijn broers en wordt gedwongen in de put neer te dalen. Dit gedeelte wordt wel als een voorspellende parallel gezien van de latere kruisiging van Jezus. Ruben belooft Joseph te zullen helpen, maar hij weet dat hij voorlopig niets zal kunnen doen.

Vierde bedrijf

Judas, die het niet eens is met wat er gebeurt, stelt voor Joseph als slaaf te verkopen aan voorbijkomende Arabische kooplieden. Hij hoopt zo Jozefs leven te kunnen redden. Joseph wordt daarop verkocht voor twintig zilverlingen. Naast enkele andere gebeurtenissen is ook dit een duidelijke verwijzing naar het Jezus-verhaal. Jezus werd immers voor dertig zilverlingen verkocht.

Vijfde bedrijf

Ruben komt weer bij de put en merkt dat Joseph verdwenen is. Hij is radeloos tot Judas vertelt hem wat er gebeurd is. Ruben wordt erg boos op Simeon. Judas sust de ruzie zo goed mogelijk.

De rok van Joseph wordt met het bloed van een bok besmeurd om het te doen voorkomen dat Joseph door een wild dier is verscheurd. Levi verdeelt het ontvangen geld onder de broers. Ruben weigert aanvankelijk dit verradersloon, maar wordt gedwongen het geld aan te nemen. Hij wordt hierdoor medeplichtig en zal dus zijn mond houden.

DE BIJBELTEKST WAARAAN HET GEGEVEN IS ONTLEEND

Het bijbelverhaal waarin Jozef wordt verkocht vinden we in Genesis 37:1-36:

Jakob echter woonde in het land der vreemdelingschap van zijn vader, in het land Kanaän. Dit is de geschiedenis van Jakob. Jozef, zeventien jaar oud - hij was dus nog jong - placht met zijn broeders, de zonen van Bilha en de zonen van Zilpa, de vrouwen van zijn vader, de schapen te hoeden. En Jozef bracht kwaad gerucht aangaande hen aan hun vader over. En Israël had Jozef lief boven al zijn zonen, omdat hij hem een zoon des ouderdoms was; en hij maakte hem een pronkgewaad. Toen zijn broeders zagen, dat hun vader hem boven al zijn broeders liefhad, haatten zij hem en konden zij niet vriendelijk met hem spreken.

En Jozef had een droom en vertelde die aan zijn broeders; daarom haatten zij hem nog meer. Hij zeide namelijk tot hen: Hoort toch deze droom die ik gehad heb. Zie, wij waren aan het schoven binden in het veld - daar richtte mijn schoof zich op en bleef overeind staan, en zie, uw schoven omringden haar en bogen zich voor mijn schoof neer. Daarop zeiden zijn broeders tot hem: Wilt gij soms koning over ons zijn? Wilt ge soms over ons

heersen ? Toen haatten zij hem nog meer om zijn droom en om zijn woorden.

En hij had nog een andere droom, die hij aan zijn broeders verhaalde. Hij zeide: Nu heb ik weer een droom gehad, en zie, de zon, de maan en elf sterren bogen zich voor mij neer. Toen hij dit aan zijn vader en zijn broeders verhaalde, onderhield zijn vader hem daarover, en zeide tot hem: Wat voor een droom is dat, die jij gehad hebt? Zullen soms ik, uw moeder en uw broeders komen om ons voor u ter aarde neer te buigen? Zijn broeders dan benijdden hem, maar zijn vader hield de zaak in gedachten.

Eens waren zijn broeders heengegaan om de schapen van hun vader bij Sichem te weiden. Toen zeide Israëel tot Jozef: Uw broeders weiden immers bij Sichem? Kom, ik wil u tot hen zenden. En hij zeide tot hem: Hier ben ik. Verder zeide hij tot hem: Ga toch en doe onderzoek naar de welstand van uw broeders en naar de welstand van de schapen en breng mij bescheid. En hij liet hem gaan uit het dal van Hebron en hij kwam te Sichem. Toen hij nu in het veld omdoolde, trof hem een man aan, die hem vroeg: Wat zoekt jij? En hij zeide: Ik zoek mijn broeders; vertel mij toch, waar zij weiden. Daarop zeide die man: Zij zijn van hier opgebroken, want ik heb hen horen zeggen: laten wij naar Dothan gaan. Toen ging Jozef zijn broeders achterna en hij trof hen aan te Dothan.

En zij zagen hem van verre. Maar voordat hij bij hen gekomen was, smeedden zij een aanslag tegen hem om hem te doden. Zij zeiden tot elkander: Zie, daar komt die aartsdromer aan. Nu dan, komt, laten wij hem doden en in een van de putten werpen, en laten wij dan zeggen: een wild dier heeft hem verslonden. Dan zullen wij zien, wat er van zijn dromen terecht komt. Toen Ruben dit hoorde, wilde hij hem uit hun hand redden, en zeide: Laten wij hem niet doodslaan. Verder zeide Ruben tot hen: Vergiet geen bloed, werpt hem in deze put, die in de woestijn is, maar slaat de hand niet aan hem met de bedoeling hem uit hun hand te redden en naar zijn vader terug te brengen.

Zodra Jozef bij zijn broeders gekomen was, trokken zij Jozef zijn kleed uit, het pronkgewaad, dat hij droeg. En zij namen hem en wierpen hem in de put; de put nu was leeg, er stond geen water in. Daarna zetten zij zich neer om te eten. Toen zij hun ogen opsloegen - daar zagen zij een karavaan van Ismaëlieten aankomen uit Gilead, wier kamelen gom, balsem en hars droegen, op weg om dat naar Egypte te brengen. Toen zeide Juda tot zijn broeders: Wat voordeel is erin gelegen, wanneer wij onze broeder doden en zijn bloed verbergen? Komt dan, laten wij hem aan de Ismaëlieten verkopen, doch laten wij niet de hand aan hem slaan, want hij is onze broeder, ons eigen vlees. En zijn broeders gaven daaraan gehoor. Toen Midianitische mannen, kooplieden, voorbijgingen, trokken zij Jozef omhoog, haalden hem op uit de

put en verkochten Jozef voor twintig zilverstukken aan de Ismaëlieten; en dezen brachten Jozef naar Egypte. Toen Ruben bij de put kwam, zie, Jozef was niet in de put. En hij scheurde zijn klederen, keerde naar zijn broeders terug en zeide: De knaap is er niet, en ik, waar moet ik heen?

Toen namen zij Jozefs kleed, slachtten een geitebok en doopten het kleed in het bloed. En zij lieten het pronkgewaad aan hun vader brengen met de boodschap: Dit hebben wij gevonden; zie toch, of dit het kleed van uw zoon is of niet. En hij herkende het en zeide: Het is het kleed van mijn zoon; een wild dier heeft hem verslonden; Jozef is stellig verscheurd. En Jakob scheurde zijn man, deed een rouwgewaad om zijn heupen en treurde lange tijd over zijn zoon. Al zijn zonen en al zijn dochters deden hun best hem te troosten, maar hij weigerde zicht te laten troosten, en zeide: Neen, rouw dragend zal ik tot mijn zoon in het dodenrijk neerdalen. En zijn vader beweende hem. De Midianieten nu verkochten hem naar Egypte, aan Potifar, een hoveling van Farao, de overste der lijfwacht.

De vertaling

Het uitgangspunt bij de vertalingen in deze reeks literair-historische tekstuitgaven is een correcte, begrijpelijke weergave van de brontekst in eigentijds Nederlands te geven. Waar mogelijk werd het gepaarde rijm gehandhaafd, maar nauwkeurige inhoudelijke juistheid gaf bij iedere afweging de doorslag.

Hessel Adema, 2005

Bij de tweede druk

De inhoud van de tweede druk is vrijwel ongewijzigd. In de vormgeving zijn kleine wijzigingen aangebracht.

Luciën de Jong, 2016

Voor deze uitgaven werd o.m. gebruik gemaakt van:

Vondel, *Joseph in Dothan*; met een inleiding en aantekeningen door L. Strengholt, derde druk, Culemborg 1970

J. v. Vondels *Joseph in Dothan, treurspel*. Amsterdam, 1644

JOSEPH IN DOTHAN

TREURSPEL

INHOUDT

Joseph, des aertsvaders Jacobs en Rachels zoon, van zynen vader gezonden uit den daele Hebron naer Sichem, om te zien hoe het al stont met zynen broederen en het vee, ontmoete op wegh, daer hy vast omdwaelde, eenen man, misschien een' Engel, die hem te recht help en wees naer Dothan, van waer de gebroeders, den uitgestuurden ziende genaecken, raetsloegen (uit haet en vyantschap om zijn aenbrengen en nayver over zijn droomen, oock om de groote liefde die de vader dezen, boven andere zoonen, toedroegh) om hem te dooden en 't lijck in eenen kuil te worpen; waer tegens zich Ruben, d'outste broeder, zettende by hen aenhiel de handen met zijn bloet niet te besmetten, om alzoo den gehaeten uit doots gevaer te redden.

Joseph, ondertusschen aankomende, wert den veelverwigen rock uitgedrocken, en in eenen droogen put gelaten. Dit beschickt zijnde, zagen zy onder het eeten de Ismaëllers en Madianners, van Galaad komende, met hunne kameelen, geladen met balsem, myrre en kruiden, voorby trecken naer Egypten; by welcke gelegenheit Judas riedt Josephs leven te verschoonen, en hem aen deze vreemdelingen te verkoopen, gelijk geschiede. Ruben, hier niet: tegenwoordigh zijnde, quam daer na by den put, en, den broeder missende, scheurde van weemoedigheid zijn kleet, en beklaeghde zich hier over by d'andere broeders, die, om dit stuck te bedecken, eenen bock slaghtende en den rock met bloet bestrijckende, hunnen ouden vader gingen vroet maecken, dat een wildt gedierte Joseph verslonden had.

Het treurspel begint met den dagh, en eindicht na den middagh.

De Rey van Engelen spreeckt de voorrede.

Het toneel is in Dothan, een zeker lantschap in Kanaan.

SPREECKENDE PERSONAGIES

REY VAN ENGELEN

JOSEPH

SIMEON

LEVI

JUDAS

RUBEN

VRACHTMEESTER

ZWIJGENDE

DE ZES ANDERE BROEDERS

JOZEF IN DOTHAN

EEN TREURSPEL

KORTE INHOUD

Jozef, de zoon van aartsvader Jacob en Rachel, werd door zijn vader van Hebron naar Sichem gestuurd om te zien hoe het met zijn broers ging die daar het vee hoedden. Toen hij onderweg verdwaalde, ontmoette hij een man - misschien was het wel een engel - die hem de goede weg naar Dothan wees.

De broers, die Jozef zagen naderen, spraken met elkaar af hem te doden en het lijk in een kuil te gooien. Ze kwamen tot dit besluit omdat ze hem haatten en uit boosheid over zijn verklikkersrol. Maar ook uit jaloezie op zijn dromen en op de voorliefde die hun vader voor hem koesterde. Ruben, de oudste broer, verzette zich tegen deze plannen en drong er bij de anderen op aan hun handen niet met bloed te besmetten. Hij hoopte zo de gehate Jozef van een wisse dood te redden.

Jozef, die intussen was aangekomen, moest zijn veelkleurig gewaad uittrekken en werd in een droogstaande put neergelaten. Toen de broers hierna zaten te eten, zagen ze Arabieren uit Galaad langskomen. Ze waren op weg naar Egypte met hun kamelen, die beladen waren met balsem, mirre en kruiden. Judas maakte van deze gelegenheid gebruik door zijn broers aan te raden Josef te laten leven en hem aan de vreemdelingen te verkopen. Aldus geschiedde. Toen Ruben - die niet bij deze verkoop aanwezig was - later bij de put kwam en zag dat zijn broer weg was, verscheurde hij van verdriet zijn bovenkleed en maakte hij zijn broers verwijten. Om het gebeurde te verdoezelen slachtten ze een bok en besmeurden ze de jas van Jozef met bloed om hun ouders wijs te maken dat een wild dier Jozef verslonden had.

Het treurspel speelt zich af van de vroege ochtend tot in de middag.

Het koor van engelen spreekt een voorwoord uit.

Het toneel speelt zich af in Dothan, een streek in Kanaan.

SPREKENDE PERSONEN

KOOR VAN ENGELN

JOSEF

SIMEON

LEVI

JUDAS

RUBEN

VRACHTMEESTER

FIGURANTEN

DE ZES ANDERE BROERS